

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΣΙΑ

Michel Siffre.—«Hors du Temps» Paris 1963 Ed. Julliard σελ. 310.

«Έξω από τον χρόνο» τιτλοφορεί το βιβλίο του ο Μισέλ Σίφφρ και πραγματικά η δοκιμασία που πέρασε έξηντα - τρεις μέρες στο ισθμαιοβάρβαρο του Σκαρασόν από τις 16 Ιουλίου μέχρι τις 17 Σεπτεμβρίου, μόνος, ποποθετείται έξω από τον χρόνο, έτσι που έχουμε συνειθίσει να τον μετράμε, όχι μόνον με τα ρολόγια και τις κλεψύδρες, αλλά και με την κίνηση των ουράνιων σωμάτων και την έναλλαγή της μέρας με την νύχτα.

Το βιβλίο αυτό είναι κάτι περισσότερο από το χρονικό του πειράματος αυτού μοναχικής διαβίωσης σε μια παγωμένη ισθμιά για να δοκιμασθή η ανθρώπινη αντοχή και να γίνουν και μερικά πειράματα στον χρόνο. Είναι η ιστορία του μοναχικού αγώνα ενός ανθρώπου με τις αντίξοες συνθήκες διαβίωσης σ' ένα έχθρικό περιβάλλον και τις μύριες δυσκολίες που συνεπάγεται αυτή η διαβίωση. Και με μοναδικό μέσο επικοινωνίας μια τηλεφωνική γραμμή που τον συνδέει με την επιφάνεια κι' απ' όπου επικοινωνούσε μόνον σε τακτές από πριν περιόδους χωρίς όμως να ξέρη ούτε ώρα ούτε μέρα που καλούσε ο ίδιος.

Το βάρβαρο Σκαρασόν, όπου έγινε το ιστορικό αυτό για την ισθμαιολογία πείραμα, βρίσκεται στο όρεινό συγκρότημα του Μαργκαρέις στις παραθαλάσσιες Άλπεις, πάνω από την Νίκαια, παρτίδα και τόσο κατοικίας του Μισέλ Σίφφρ και έπάνω στα γαλλοίταλικά σύνορα. Σε ύψόμετρο πάνω από 2.000 μέτρα και με έναν υπόγειο κατακόνα, το ισθμίο - βάρβαρο του Σκαρασόν, άκόμη και το καλοκαίρι είχε θερμοκρασία που πλησίαζε στο μηδέν και φυσικά δεν κάνει διόλου εύχρηστη την παραμονή. Η σκηνή του νεαρού τότε ισθμαιολόγου, τοποθετημένη στο μόνο κατάλληλο σημείο, κινδύνευε, ωστόσο, από πτώσεις βράχων, που ακούγονταν ταχτικά να πέφτουν σε απόσταση λίγων μέτρων. Στις έξορμήσεις και στις παρατηρήσεις που έκανε ο Σίφφρ μέσα στο ισθμίο ιστήν διάρκεια της παραμονής που εκεί πολλές φορές κινδύνευε.

Όσοσο η μεγαλύτερη δοκιμασία, καθώς θαυμάσια περιγράφεται στο βιβλίο, ήταν η ψυχική και οι καθημερινές μεταδυσκολίες του απομονωμένου ανθρώπου, που καθώς φαίνεται από τις σελίδες του ημερολογίου που χρειάστηκε μεγάλες προσπάθειες για να τα υπερικήση.

Δραματική ένταση έχουν και οι τελευταίες σελίδες, όπου ο Σ. περιγράφει την τεραστία προσπάθεια που κατέβαλλε για να βγί ολόπειλα έξοιθνημένος και με την βοήθεια των συντρόφων του από τα βάθη του βάρβαρου μετά το πέρασμα των έξηντα τριών ημερών στις 17 Σεπτεμβρίου. Είχε χάσει τόσο την αίσθηση του χρόνου που πίστευε σως βρισκόταν στις 20 Αυγούστου άκόμη.

Το βιβλίο του Σίφφρ «Έξω από τον χρόνο» είναι κάτι περισσότερο από την καλογραμμένη περιγραφή ενός ζωτικού ισθμαιολογικού και βιολογικού πειράματος. Είναι ένα συνταρακτικό ντοκουμέντο για την δύναμη της ανθρώπινης θέλησης και τα επιτεύγματά της.

Paul Faure.—Recherches sur le peuplement des montagnes de Crete Sites, Cavernes et Celtes, ανάπτυπον από το Δελτίο Έλληνικής Άλληλογραφίας LXXIX-1965-1 της Γαλλικής Σχολής Άθηνών, σελ. 63 1965.

Άκούραστος ο συγγραφέας συνεχίζει στο σύντομο αυτό δοκίμιο την μελέτη της όρεινης Κρήτης για την άνεύρεση προϊστοριών, ισθμιαίων και άλλων σημείων που κατοικήθηκαν σ' όλες τις έτοιχές. Σεικνώνπας από τις άνατολικές άκτες δικ-

τρέχει όλόκληρο το όρεινό συγκρότημα του νησιού δίνοντας πολύτιμες πληροφορίες και σχόλια για τα εδάφη στα όρεινά κομμάτια της Κρήτης. Ξερίζει να δώσουμε με λίγα λόγια τα συμπεράσματα που καταλήγει:

1. Αν και τα κρητικά βουνά δεν απέτελεσαν ποτέ άξιεπέρασπο εμπόδιο για τους κατοίκους και περαστήκαν σ' όλες τις εποχές προς όλες τις κατευθύνσεις, είναι δυνατό ν' αντιτάξουμε, το όρεινό συγκρότημα των Λευκών Όρων στα άλλα συγκροτήματα που βρίσκονται ανατολικά τους. Τα Λευκά Όρη σπαθίξαν ζώνη που υπήρξε περισσότερο κενό διασπασμένη, πιο ύγρη, πιο δύσκολη στην προσπέλαση, πιο επικίνδυνη για κάθε καινούργιο κατακτητή του νησιού, πιο καθυστασμένη ακόμη στην πολιτισμό και στα έθιμα. Έχοντας γύρω κάθιτους γαριμμούς ή χαμηλούς κώνους προς τα νότια, θαλασμένες πεδιάδες στα βόρεια, άποτισιει άσκαμη και σήμερα ένα φυσικό όχυρο πλάτους 70 χλμ. και που κορυφώνεται στα 2.452 μ., που μένει όμως πολύ άριστοκατοικημένο και που είναι φτιαγμένο ουσιαστικά για την όρεινη κτηνατροφία, το κνήγι των άγριων και την συντήρηση των τελευταίων άγριων αϊγροειδών του νησιού, όπως ο *Ibex Aegagrus*.

2. Η μελέτη των κρητικών βουνών έπιτρέπει άραγμα ν' αντιτάξει κανείς τους αυτοσυγκεντρωμένους κλειστούς πολιτισμούς προς τους πολιτισμούς που άνοιγονται προς τις πεδιάδες και την θάλασσα. Έδώ, όπως και παντού άλλου στην Ελλάδα, το βουνό χρησίμεψε πάντα σαν καταφύγιο σε περιόδους άναστροφείας. Μόνον, όμως, εδώ ο πολιτισμός των άνακτόρων, των άρχαίων πόλεων, των ρωμαϊκών επαύσεων των βενετσιάνικων Καζάκι βρίσκεται πολύ καθαρά διαμένος με την άξιοποίηση των πεδιάδων και την θαλασσοκυριαχία. Τείνει λοιπόν κανείς να καθορίσει την εποχή της μινωϊκής ευημερίας σαν εποχή πολιτισμού γεωργών συνδυασμένων με εμπόρους και να την αντιτάξει στις εποχές άυταρκείας, όπου οι άνθρωποι, πέρνοντας τα βουνά, γίνονται κυρίως βασκοί, κνηγοί, τεχνίτες, ξυλοκόποι, σιπλέτες καρπών και θεωρούν την θάλασσα στείρα σαν περιοχή των πειρατών. Τείνει ακόμη κανείς να διαπιστώσει την έπέταση που τύπου αυτού του μινωϊκού πολιτισμού πολύ πέρα από τα όρια που έταζαν προς τα δυτικά έδώ και λίγα μόνον χρόνια: Ίχνη Μέσης Μινωϊκής εποχής καλύπτουν μια γραμμή που πάει από την περιοχή που Ρεθύμνου στα βόρεια μέχρι το Προέβελι στα νότια. Από την άλλη πλευρά ο κόλπος της Σούδας και ο κόλπος των Χανίων δεχθήκαν κι αυτοί την επίδραση που έμπαιρου, των τακτικών έθιμων, της θρησκείας των άνακτορικών εποχών.

3. Για την καταγωγή της κατοίκησης της Κρήτης είναι ύποχρεωμένος να διαπιστώσει κανείς πλαισί την παρουσία νεολιθικών εργαλείων, όπλων και άγγείων. Φαίνονται όμως ιδιαίτερα πυκνά από την μια στις τέσσερις χερσονήσους της βορειοδυτικής πλευράς του νησιού απέναντι στα Κύθηρα και την Πελοπόννησο, κι από την άλλη στην παραλία περιοχή που απλώνεται από το Ηράκλειο στο Καζόν Όρος, απέναντι στη νήσο Δία και τέλος στα βουνά ανατολικά από την Σητεία απέναντι στη Δωδεκάνησο. Αντι να ύποθέσουμε στο βάθος της καταγωγής των κατοίκων της Κρήτης φοινικική, ή ακάμη και σιμιμερική, αϊγυπτιακή ή λυβική καταγωγή, που δεν άποδειχίνεται από πούθενά, και να άρνούμαστε να συμπεράνουμε από μια πολιτιστική άναλογία, μια έθνική άναλογία, δεν θα μπορούσαμε τάχα να ύποθέσουμε πως ή άποίκηση της Κρήτης έγινε σπαιθερά από την Πελοπόννησο, τις Κυκλάδες και τα Δωδεκάνησα; Κάθε εποχή άδυναμίας του νησιού έμπαισε και το ποσοστό της μεταναστών.

4. Οι γνωστότατοι μύθοι των Δακτύλων, σιδηροοργών της Ίδας και των Λευκών Όρων δικαίονονται από την ύπαρξη σ' αυτά τα όρεινά συγκροτήματα διαφόρων μεταλλευμάτων σε σημαντικές ποσότητες και από την παρουσία των άνακτιών δασών για την καταργασία των μεταλλευμάτων αυτών. Το βουνό έπευέθη

στην αρχαία οικονομία, όχι μόνον με τὰ κτήνη καὶ τὴν ξυλκεία του, ἀλλὰ καὶ με τὸ μεταλλευμὰ σου. Μιὰ συστηματικὴ γεωλογικὴ ἐρευνα τόσο στὸ Λασιῆθι, ὅσο στὰ Ἀστεροῦσια, τὴν Ἴδη καὶ τὰ Λευκὰ ὄρη, θὰ μπορούσε ἴσως νὰ μᾶς ἀποκαλύψει ἕναν ἀπὸ τοὺς λόγους πού ἡ Κρήτη στάθηκε τόσο δυνατὴ σὲ ὀρεισιμένες ἐποχὲς τῆς Ἱστορίας της.

ΑΛΛΑ ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ

Leander Tell: Nagra Grottor i Östergötland, Norköping 1965.

» » Some remarks on Swedish Speleology.

M. A. de Lumley: Les lesions Osseuses de l'homme de Castellar (A.M.) Monaco 1962.

Giuseppe Isetti-Henry de Lumley-J. C. Miskovsky: Il giacimento musteriano della grotta dell'Arma presso Bussano (San Remo).

Jean Piveteau, Henry de Lumley, Mme Marie-Antoinette de Lumley: Decouvertes de restes Neanderthaliens dans la grotte de l'Hortus (Valflaunés, Heralt) 1963.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΚΑΙ ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ ΠΟΥ ΠΗΡΑΜΕ

Περιοδικά : Ἀττικὸς, Ἰαν. - Φεβρ. 1966 τ. 66, Δελτίον Τύπου Ἐταιρείας Εὐβοϊκῶν Σπουδῶν Δεκεμβρ. 1965 τ. 9, «Ἐνδορομική Πινελή», Νοεμβ. - Δεκεμβρ. 1965, τ. 32, «Ἑλληρικὸ Ὑπαίθριον», Ἰαν. - Μάρτ. 1966, π. 227, «Λακωνικά» Σεπτ. - Ὀκτώβριος, Νοέμβριος - Δεκέμβριος 1965, τ. 11 καὶ 12, «Μορφωτικὴ Πορεία», Ὀκτώβριος - Δεκέμβριος 1965, Ἰαν. - Μάρτ. 1966, τ. 47 καὶ 48, «Ξενία» Αὐγουστος, Σεπτέμβριος, Ὀκτώβριος 1965, π. 97, 98 καὶ 99, «Ὁ Πάν», Ἰαν. - Μάρτ. 1966, τ. 357, «Ὁ Πάν» Βόλου Ἰανουάριος - Ἰουν. 1966, π. 25 - 27, «Ἑπαίθριος Ζωή», Δεκέμβριος - Ἰανουάριος, Φεβρουάριος, Μάρτιος 1966, «Ὁ Φιλοπόροδος», Δεκέμβρ. 1965, τ. 6, «Ὁ Φυσιολάτρης», Δεκέμβριος 1965, Ἰαν. - Φεβρ. 1966, τ. 206 καὶ 207 - 208, «Ὁ Φυσιολατρικὸς Κόσμος», Φεβρ. - Μάρτ. 1966, τ. 40, «Ὁ Ὠρεῖον», Ὀκτ. - Δεκέμβρ. 1965, τ. 17.

Ἐφημερίδες : «Αἶ Βοιαί», φ. 241 - 248, «Κυκλαδικὸς Τύπος», φ. 11 - 13, «Κυκλαδικὸν Φῶς», φ. 203 - 206, «Νέστωρ», φ. 95 - 97, «Σικριναῖκὰ Νέα», φ. 225 - 226, «Σικριναῖκὰ Φωνή», φ. 11 - 13, «Φάρος τῆς Λακωνίας», φ. 241 - 245.

Δημοσιεύονται :

— «Ξενία» τ. 99, Ὀκτώβριος 1965, «Ἀνεύρεσις Μεγαλοπολιτικοῦ Σπηλαίου εἰς προσάσπειον Ἐπτὰ Μύλων Σεραφῶν» τ. 98 Σεπτέμβ. Σχόλιον «Ἐπιβιβλημένη ἢ ἀξιοποίησις τοῦ σπηλαίου Πύργος - Διροῦ».

— «Λακωνικά» π. 12, Νοέμβ. - Δεκ. 1965, «Θὰ ἀξιοποιηθῆ ὁ Διρός».

— «Φάρος Λακωνίας», φ. 241 - 242, Ὀκτ. Σπηλαιολογικὰς πληροφορίας γιὰ τὸν Διρό, φ. 243, Νοέμβρ. «Ὁ ΕΟΤ ἀξιοποιεῖ τὸ σπήλαιον Διροῦ».

— «Φυσιολάτρης», π. 206, Δεκέμβ. 1965, Χρ. Γιαννουλοπούλου, «Τὰ σπήλαια τῆς Ἑλλάδος».

— «Περικληρικὴ» τ. 83, Νοέμβριος 1965, «Ἡ σπηλιὰ τοῦ Κίρκιωτα» Θ. Ι. Σπηλιοπούλου.

— «Καθημερινή» 20 Μαρτίου, Μ. Παροικισματικὴ: Πλακάδικα μὲ ἐγχαρακτοὺς παραστάσεις τοῦ 20.000 π. Χ. ἀνεκαλύφθησαν εἰς σπήλαιον τῆς Μοσχομύτσας τοῦ Πηλίου, ἀπακαλύψαντα καταπληκτικὰ μυστικὰ τῶν παλαιολιθικῶν Ἑλλήνων.

— «Καθημερινή» 22 Ἰανουαρίου: «Ἐρευνα Βρετανῶν Ἐπιστημόνων. Προϊστορικὰ εἰρηματικὰ εἰς τὴν Ἠπειρον».

— «Ἡμέρα» 16 Δεκεμβρίου: Πληροφορίες γιὰ τὸν «Περικλοσπήλιον» Μεσσηνίου.

— «Πατρις» 17 καὶ 18 Φεβρουαρίου: Πᾶν Φῶρ: «Ἐκκλησιῆς μέσα σὲ σπήλαια καὶ γενεὰ σὲ σπηλαιώδεις κοιλότητες».

— «Ἐλευθερία» 2 Φεβρουαρίου. «Σπάνιες τοιχογραφίες σὲ σπήλαια τῆς Ἰταλίας».